

Колеснікова Марія Вікторівна

кандидат юридичних наук, викладач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки, Сумський
державний університет

Турук Наталія Вікторівна

студентка, Сумський державний університет

Інформація як спосіб боротьби з корупцією

Information as a way to fight corruption

У статті було досліджено роль такого способу боротьби з корупцією в Україні як інформація. Окреслено та визначено проблеми використання інформації для недопущення корупції в суспільних відносинах, запропоновані зміни в існуючі інформаційні системи та законодавство для створення реальної системи боротьби з корупцією.

***Ключові слова:** корупція, інформація, правова інформація, використання інформації, боротьба з корупцією, Єдиний реєстр, інформатизація, електронне урядування, інформаційні системи, електронний документообіг.*

В статье была исследована роль такого способа борьбы с коррупцией в Украине как информация. Определены и обозначены проблемы использования информации для недопущения коррупции в общественных отношениях, предложены изменения в уже существующие информационные системы и законодательство для создания реально системы борьбы с коррупцией.

***Ключевые слова:** коррупция, информация, правовая информация, использование информации, борьба с коррупцией, Единый реестр, информатизация, электронное управление, информационные системы, электронный документооборот.*

The article was investigated the role of this method of fighting corruption in Ukraine as in formation. The problem outlined an abuse of information for preventing corruption in public relations, proposed changes to existing information system and legislation to create a real system of combating corruption through information and its species. Revealed some shortcomings in fighting corruption and ways to overcome the existing advantages by using information. Established the root in society is a negative phenomenon as "corruption" are used several measures to prevent, curbing corruption. One of them is the use of information technology in the detection and punishment for corruption. Yes, one of them is the creation of special websites, registers, creation of data bases, electronic document administration, but at the same time, while these measures have not led to improvement in the area of prevention, they fight against corruption. Today, information technology is used in the fight against corruption, but the creation of some web sites and registries will not ensure effectiveness of this struggle. Example of other countries in combating corruption and system indicates that you need to improve information technology used by or will be necessary for public authorities, the purpose of its existence is – the end of corruption in Ukraine. Implementation of these measures requires appropriate information support and the creation of specialized software, the use of which to ensure the law enforcement agencies and state and local governments. Therefore, there is a need for its development and their formation is growing every day, requiring amendments to the current law for Ukraine.

Keywords: *corruption, information, legal information, use of information, anti-corruption, the Single Register, information, e-government, information systems, electronic documents.*

Проблема корупції набула особливості в останні роки вельми інтенсивно – все пояснюється зростанням рівня хабарництва та занепадом економічної ситуації в суспільстві.

В останні роки отримано ряд практичних результатів, які свідчать про те, що корупція являє собою комплексне явище, яке має багато різних каналів для свого «проростання» у суспільстві.

Дану проблему намагаються вирішити ще з започаткування незалежності України, але вже більше 20 років все марно, оскільки завжди представники українського суспільства, які прагнуть отримати ту чи іншу вигоду для себе шляхом просунення «грошиками», «родинними зв'язками» та іншими способами.

Питання ефективного запобігання та протидії корупції є однією із найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна Україна. Заходи антикорупційного характеру можуть мати різні напрями та застосовуватись в різних сферах суспільства. Починаючи прийняттям належних правових актів та закінчуючи застосування інформаційних технологій – їх якісне поєднання надасть результат в подоланні корупції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

У наш час найбільш характерними і поширеними формами прояву корупції є одержання неправомірної вигоди, підкуп державних і суспільно-політичних діячів, чиновництва, незаконний протекціонізм та ін. Сприятливим ґрунтом для корупції є одержавлення громадського життя, бюрократизація суспільства і держави, надмірна централізація управління, процвітання тіньової економіки, відмова від реальної демократії тощо.

Особливо широких масштабів корупція набуває у кризових ситуаціях, у періоди розладу соціально-політичних режимів тощо. Необхідно зазначити, що вчені розрізняють кілька форм корупції: низова (дрібна, повсякденна); вершинна (велика, елітарна). Найбільш поширеними й небезпечними є корупційні прояви у владних структурах, де корупція пов'язана з використанням адміністративного ресурсу (політична корупція, яка може виступати й у формі низової корупції – одержання неправомірної вигоди за реєстрацію підприємства, й у формі вершинної – використання адміністративного ресурсу для отримання «потрібного» результату, наприклад, виборів). Окрім неефективного витрачання матеріальних і фінансових ресурсів, політична корупція призводить до дискредитації демократичних цінностей, зростання недовіри до влади. До низової корупції примикає бюрократичний «рекет». Ці явища мають однакову природу і відрізняються лише тим, що, якщо корупціонер отримує винагороду за послуги із взаємної згоди з підприємцем, то чиновник-рекетиєр вимагає неправомірну вигоду у бізнесмена поза його волею [2, с. 183].

Форми корупції у системі державної служби вельми різноманітні. Вони можуть виявлятися у виді: винагороди за отримання вигідних контрактів у формі оплати нібито консультаційних послуг, установлення непомірно високих гонорарів за публікації або лекції; службового шахрайства та інших форм розкрадання; отримання «комісійних» за розміщення державних замовлень; надання державним службовцям різного роду послуг та інших «знаків уваги»; поїздок у закордонні відрядження, на відпочинок і лікування за рахунок зацікавлених у вирішенні питань партнерів; здириства неправомірної вигоди, зокрема, незаконних винагород за прискорене вирішення питань, видачу документів; здириства неправомірної вигоди у водіїв співробітниками органів, що забезпечують безпеку дорожнього руху; отримання керівниками від підлеглих частки неправомірної вигоди тощо [3, с. 117].

Причинами корупційних проявів є: непомірне розростання бюрократичного апарату чиновників, значна поширеність дозвільних процедур у державному управлінні, криміналізація владних відносин (економічна залежність влади від приватного капіталу); низький рівень заробітної плати державних службовців; відсутність дієвого контролю суспільства за діяльністю органів державної влади; недосконалість законодавства, що регулює відносини влади і капіталу щодо сфери впливу; соціально-економічна криза в державі тощо.

Але будь-які вияви корупції мають негативний характер для більшості членів суспільства, оскільки лише менша частина при корупційному розквіті залишається задоволена своїм соціальним, матеріальним становищем. Боротьба з корупційними схемами давно стала актуальною та нагальною, що призводить до нагальності вирішення цієї проблеми.

Застосування різних та новітніх способів боротьби з корупцією прискорить вирішення даної проблеми та допоможе викоринити її. Одними з прогресивних способів є інформаційні технології, які ми звикли використовувати в більшій мірі в повсякденному житті, але їх застосування в сфері адміністрування державними органами, які займаються боротьбою з корупцією є обов'язковим. Пояснюється це їх зручністю, результативністю в застосуванні.

Так, при їх застосуванні ключовим елементом є інформація. Саме за допомогою, якої можливе недопущення та припинення корупційних дій конкретних осіб та корупційних схем організацій та установ в цілому.

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформація - будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4].

Інформація може не тільки нести окремі дані, а й використовуватись в найважливіших сферах суспільства. З загостренням питання боротьби з корупцією використання інформації, яка містить відомості про суб'єктів здійснення корумпованих дій, підстави, причини в обвинуваченні в

здійсненні таких дій окремою особою. Тобто, інформація являється особливим елементом в боротьбі з корупцією.

Сама ж інформація може виражатись в усній та письмовій, електронній формі. Саме письмова та електронна форма надає можливість забезпечення передачі інформації та підтвердженні даних для викорінення корупції.

Законом України «Про інформацію» визначені види інформації за змістом, однією з яких є правова інформація. Згідно до ч. 1 ст. 17 даного Закону правова інформація - будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо. Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань (ч. 2 ст. 17 ЗУ «Про інформацію») [4]. Проте, доцільно б включити до таких джерел і інформаційні системи, веб-портали, спеціалізовані реєстри.

Оскільки, відповідно до ст. 4 ЗУ «Про запобігання корупції» Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [1]. Тобто, даний орган та його підрозділи займає одне з ключових місць у системі державної влади у боротьбі з корупцією. Іншими органами є Міністерство внутрішніх справ України, органи прокуратури України та інші.

Для їх діяльності необхідно застосовувати різні системи та технології в тому числі й інформаційні, що допоможуть запобігти та побороти корупцію - інформаційні системи, веб-портали, спеціалізовані реєстри, бази даних.

В процесі антикорупційної боротьби актуально використовувати можливості, які забезпечуються завдяки глобальній мережі Internet. Вже сьогодні за допомогою мережі можна обмінятися досвідом роботи у сфері

боротьби з корупцією між самими правоохоронними органами, засобами масової інформації, органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями, самими громадянами; ознайомитися з результатами заходів по боротьбі з корупцією, проектами таких заходів, які ще тільки були розроблені та впроваджені в суспільство тощо.

В Україні з 2004 року створено і здійснюється постійне оновлення внутрішньої та зовнішньої веб-сторінок, де започатковано розділ "Матеріали з питань дотримання законодавства про державну службу та боротьбу з корупцією в органах виконавчої влади", створено власну пряму телефонну лінію «Державна служба», здійснюються заходи щодо створення Інтернет-лінії «Запобігання проявам корупції».

Інформаційні засоби також надають можливість ознайомитись кожному громадянину України з результатами проведення антикорупційних заходів, прикладом , ними можуть бути Державні архіви областей України. Наприклад, на сайті в режимі доступу - <http://cn.archives.gov.ua/corruption/corruption.html> жителі Чернігівської області зможуть прослідкувати за здійсненням заходів проти корупції, їх результати.

Іншим інформаційним способом боротьби з корупцією та ознайомленням з інформацією про вчинення корупційних правопорушень є створений Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення (Режим доступу: <http://corrupt.informjust.ua/index.php>). Оприлюдненню на офіційному веб-сайті підлягають відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень щодо яких судами прийняті відповідні рішення, які набрали законної сили, а також відомості про накладення дисциплінарних стягнень за корупційні правопорушення, починаючи з 1 січня 2014 року.

Безоплатний цілодобовий доступ до відомостей з Реєстру здійснюється через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України шляхом пошуку та перегляду інформації про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення згідно нормативних документів.

Пошук інформації про особу, яку притягнуто до відповідальності за вчинення корупційного правопорушення, здійснюється за прізвищем, ім'ям, по батькові.

Але, беручи до уваги досвід зарубіжних країн, а саме Німеччини. Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються в Німеччині, слід визнати намір створити реєстр корумпованих фірм. В результаті чого, фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів та відсторонення від участі в державних закупівлях.

Включення до українського корумпованого реєстру також і відомостей про юридичні особи, дозволить відслідкувати: по-перше зв'язок деяких юридичних та фізичних осіб в корумпованих схемах; по-друге дозволить відсторонити такі фірми від участі у державному замовленні.

Тобто, засоби інформатизації заслуговують на увагу завдяки своїй результативності в боротьбі з корупцією. Тому, включення їх до ЗУ «Про інформацію» як видом правової інформації, створення окремого правового акту з регулювання питань їх застосування, суб'єктів створення, використання таких засобів набуває своєї актуальності з кожним роком.

Іншим питанням є удосконалення чинного законодавства щодо правового забезпечення в доступі до інформації, що містить дані про корупцію як в цілому в Україні, так і в окремих корумпованих правопорушеннях.

Стаття 15 Закону України «Про доступ до публічної інформації» встановлює перелік відомостей, що підлягають обов'язковому оприлюдненню розпорядником ініціативному порядку та його порядок. Отже, це - інформацію про свою діяльність, а саме: організаційну структуру, місцезнаходження, повноваження, структуру, поіменний керівний склад, їх службові номери телефонів, адреси електронної пошти, розклад роботи та графік прийому громадян, порядок та умови надання послуг, обсяг тамеханізми витрачання бюджетних коштів, тощо [5].

Проте, необхідним доповненням положень цього Закону є розміщення інформації й про здійснення антикорупційних заходів, їх результати, інформація про окремі посадові особи, які притягнені до юридичної відповідальності за вчинення корупційних дій.

Орієнтація на світовий досвід використання інформації в боротьбі з корупцією для України також підвищить ефективність викорінення корупції. Наприклад, заслуговує на увагу досвід Фінляндії.

Сьогодні майже всі органи державної влади Фінляндії мають власні веб-сайти та пропонують ряд он-лайн послуг: громадяни можуть шукати та отримувати інформацію, надсилати запити, брати участь у голосуванні, подавати заяви та більше взаємодіяти з посадовими особами. Політика відкритості та можливість електронного доступу до інформації є основною причиною низької корупції у Фінляндії, факти корупційних діянь у країні трапляються скоріше як винятки, ніж як закономірність. Положення, які стосуються прозорості (Конституція і Закон “Про відкритість діяльності уряду”), використовуються на всіх рівнях державної адміністрації. Ними проголошується право доступу до всіх державних документів як основне право громадянина, у свою чергу, органи державної влади зобов’язуються превентивно забезпечувати інформацією громадськість. Деякі країни, як-от Корея та Мексика, зосередилися на тому, щоб зробити владу відкритішою для публічного контролю для боротьби з корупцією та вдосконалення підзвітності [6].

Таким чином, в Україні потрібне також застосування положень про відкритість та прозорість здійснення державними органами та органами місцевого самоврядування своєї діяльності; можливість за допомогою інформації відслідкувати корумповані правопорушення.

Іншим питанням щодо використання інформації в боротьбі та недопущенню корупції є електронне урядування. Так, в ЗУ «Про інформацію» серед основних напрямів державної інформаційної політики є й розвиток електронного урядування (ч. 1 ст. 3) [4].

Підпоняттям “електронний уряд”, яке походить від англійського “e-government”, спочатку розуміли футуристичний уряд “електронних громадян”, що регулює життя і безпеку комп’ютерної мережі в цілому й електронний бізнес зокрема. У сучасному розумінні термін “e-government” тлумачиться не лише як “електронний уряд”, а й “електронне управління державою”, тобто використання в органах державного управління сучасних технологій, у тому числі й Інтернет-технологій [7, с. 138].

Проте однозначності у визначенні “електронного уряду” на даний момент не існує. Навіть дослівний переклад з англійської мови – “egovernment” також не надає чіткості даному поняттю. Але ж зрозуміло, що “електронний уряд” має охоплювати не тільки мережеву інфраструктуру саме уряду, але в цілому і всю інфраструктуру органів державної влади та місцевого самоврядування.

Країна, яка проводить політику прозорості в сфері здійснення державної влади є Південна Корея. Так, з 1999 р. у Сеулі діє програма OPEN – система контролю за розглядом заяв громадян чиновниками міської адміністрації, яка викликала справжню сенсацію серед національних антикорупційних програм. Програма є показником реалізованої політичної волі на боротьбу з корупцією.

В Україні відсутня така система, впровадження, якої покращило б саме недопущення корупції на початковому етапі – попередження корупції.

Ще в 2014 році в Україні було запроваджено електронний документообіг. Так, до кінця липня в уряді почав діяти паралельний документообіг - паперовий та електронний. Міністр Кабінету Міністрів Остап Семерак пояснив, що така система діятиме лише в перехідний період, який триватиме не більше двох місяців. Опісля уряд перейде на електронну систему.

Упровадження електронного документообігу відбувається доволі важко, чиновники намагаються сповільнити цей процес. «Але моя позиція незмінна: ми повинні запровадити систему документообігу як першу частину

електронного урядування», - цитує слова Остапа Семерака прес-служба Міністра Кабінету Міністрів.

Корупція, зазначив урядовець, є однією з найбільших проблем розвитку нашої країни. «Ми з нею боремося. І електронне урядування - один із заходів у боротьбі з корупцією в Україні. Тепер чиновник не матиме можливості приховати якийсь документ чи пришвидшити його розгляд в чийхось лобістських інтересах. Усе буде на видноті», - наголосив Остап Семерак [8].

У Концепції розвитку електронного урядування України зазначено, що метою впровадження е-урядування в Україні є розвиток електронної демократії задля досягнення європейських стандартів якості електронних державних послуг, відкритості та прозорості влади для людини та громадянина, громадських організацій, бізнесу [9].

Отже, на сьогоднішній день потребують удосконалення законодавчі й технічні умови, необхідність врахування міжнародного досвіду набуває актуальності, для впровадження справжнього електронного документообігу та електронного урядування в Україні.

Вирішення проблем забезпечення інформатизації призведе до таких важливих наслідків, як зменшення кількості ухвалених незаконних рішень влади; попередження незаконності та проявів корупції в діях чи бездіяльності посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування; спрощення доступності публічної інформації про стан корупції для всіх громадян шляхом доступу до інформаційних систем, реєстрів, баз даних.

В результаті проведеного дослідження, можна встановити, що сучасний стан інформатизації як антикорупційний спосіб потребує розширення та удосконалення. Хоча, вже й прийняті деякі нормативно-правові акти щодо забезпечення інформацією не тільки органи влади, а й громадян України; визначені орієнтири на електронне урядування, забезпечення прозорості та відкритості влади; проте, законодавство потребує доповнень щодо безпосередніх способів закріплення, використання

інформації, яка містить дані необхідні в боротьбі та недопущенні процвітанню корупції в Україні.

Список використаної літератури

1. Про запобігання корупції: Закон від 14.10.2014 № 1700-VII// Відомості Верховної Ради України. – 2014 р. - № 49. – ст. 2056.
2. Настюк В. Я. Сутність і причини корупційних проявів в Україні / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева // Питання боротьби з корупційними правопорушеннями. - № 27 . - 2014. – С. 182-191.
3. Настюк В. Я. Форми корупції в митних органах / В. Я. Настюк // Особливості взаємодії спеціальних підрозділів «К» Служби безпеки України з іншими правоохоронними органами у сфері протидії контрабандній діяльності : матеріали наук.-практ. конф. – Х. : Оберіг - 2008. – С. 117–124.
4. Про інформацію: Закон від 02.10.92№ 2658-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. - № 48. - ст.650.
5. Про доступ до публічної інформації: Закон від 13.01.2011 № 2939-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2011 р. - № 32 - ст. 314.
6. Бонісар Д. “PrivacyInternational”. Свобода інформації в світі. – 2006 [Електроний ресурс] / Д. Бонісар. – Режим доступу: <http://www.privacyinternational.org/foi/survey>
7. Коліушко І. Б. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління / І. Б. Коліушко, М. С. Демкова // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К. : Бібліотека інформ. суспільства, 2004. – С. 138–143.
8. Технології проти корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/news/tehnologiyi-proti-korupciyi/>
9. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Розпорядження від 13.12.2010 № 2250-р // Офіційний вісник України. - 2010 р. - № 97. - ст. 3443.

Колеснікова М.В., Турук Н.В. Інформація як спосіб боротьби з корупцією /
М.В. Колеснікова, Н.В. Турук // Юридичний науковий електронний журнал,
2016. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lsej.org.ua